

NEKA AKTUELNA PITANJA MARKSISTIČKE TEORIJE

Komisija za ideološka pitanja i teorijski rad Predsedništva SKJ organizovala je savetovanje o teorijskom radu, koje je održano na Fakultetu političkih nauka u Beogradu 18. i 19. juna 1973. godine. Sa tog savetovanja donosimo izlaganja druga Veljka Vlahovića, Najdana Pašića, Miroslava Pečujlića i deo uvodnog referata Franje Kožula.

Veljko VLAHOVIĆ

član Predsedništva SKJ

TEORIJSKE OSNOVE PLATFORME ZA DESETI KONGRES SKJ

Želio bih na početku izlaganja da istaknem da ovakvi sastanci doprinose dubljem razumijevanju savremenih problema, unapređivanju naučne misli i društvene prakse.

Nastavljajući ranije izraženu misao o kadrovima, smatram da postoje brojniji kadrovi nego što nama izgleda, samo se postavlja pitanje njihovog okupljanja i timskog, zajedničkog rada. Na ovakvim savjetovanjima, pored pozitivnih rezultata, uvijek ostaju mnoga otvorena pitanja. Tako i na ovom našem skupu na kome smo neke probleme, možda, malo dublje sagledali, ostalo je materijala za nove dublje razgovore i analize.

Očigledno je da o nekim pitanjima postoje i različiti stavovi. Mislim da nije suština ili teškoća u tome. Problem je više u potrebi pronalaženja organizacionih oblika u kojima će se o pojedinim temama nastaviti razgovori i naći mogućnosti da se dođe do suštine.

Ovom prilikom ukazao bih na nekoliko pitanja koja su iskrsla u toku izrade Platforme za Deseti kongres, a najtješnje su pove-

zana sa sadržajima o kojima se govori u referatima, koreferatima, prilogima i u ovoj dvodnevnoj diskusiji. Tih pitanja je više. Zbog kratkoće vremena, zadržaću se samo na nekim.

Uzmimo termin *udruženi rad*. Mi ga često i u politici i u nauci tretiramo kao gotovu kategoriju, a u stvari vodi se nimalo laka bitka za veći stepen udruživanja rada. To smo i u Platformi naznačili. Ili uzmimo tumačenje *društvene svojine*. I ona se često shvata kao gotova kategorija. Međutim, u praksi se vodi bitka za veći stepen društvenosti u toj društvenoj svojini, i to je duga teška bitka. Marks u »Kapitalu« kaže da je društvena svojina utoliko više društvenija ukoliko brže gubi klasni karakter svojinskih odnosa. Znači moramo posmatrati i našu bitku za podruštvljavanje društvene svojine, s gledišta gubljenja klasnog karaktera svojinskih odnosa.

Govorimo o *samoupravnim socijalističkim odnosima*, o *samoupravnom tržištu*, o *samoupravnim integracijama* itd. Međutim, ne razotkrivamo dovoljno suštinu tih tokova i osnovne karakteristike koje se u njima javljaju. Zadržaću se ukratko na integracijama, jer u stvari dosada smo imali malo samoupravnih integracija.

U proteklom periodu preovladavale su fuzije. Njih ne treba kritikovati. One su s tehnološkog i drugog gledišta korisne, možda su i one već pretpriprema za viši stepen povezivanja, za stvarnu samoupravnu integraciju kroz udruženi rad. Ali bez jasnog razgraničenja i ulaženja u suštinu pojedinih tokova ne možemo ni u nauci, ni u politici da jasno sagledamo o čemu se sve radi, i šta se sve zbiva.

Dalje, socijalizam se tretira često kao gotova stvar, treba ga samo poboljšavati. O tome se u jednom prilogu govori, mislim, ispravno, ali zapostavlja se činjenica da živimo u prelazu od jednih društvenih odnosa ka drugim, da je društvo u stalnom kretanju, da je u stalnoj borbi, u stalnom dinamizmu. Marks je pisao: »Ako bi se suština stvari i oblici vladavine neposredno poklapali bila bi izlišna svaka nauka«. I u našim uslovima vidimo da se suština stvari i oblici vladavine ne poklapaju, otuda i potreba dubljeg i svestranijeg naučnog napora da se shvati suština stvari i oblici vladavine, da se raščlane odnosi između te suštine i oblika vladavine.

Raspravljamo o *tržištu*, *robno-novčanim odnosima* itd. Mi smo se i tu sukobili sa mnoštvom novih potreba prije svega sa potrebom da se sagleda suština stvari, odnosno da opet upotrijebim Marksove riječi »s potrebom skidanja mističnog vela sa robe i razotkrivanja njene suštine«. Naučni marksizam, kada tretira državu, ukazuje da je država komponovana iz dvije vrste interesa: stvarnih i iluzornih interesa. Samoupravljanje razotkriva suštinu stvarnih interesa i po-

trebu proletarijata da ima u prelaznom periodu svoju državu, ali demistifikuje iluzorne interese. Bužoasko društvo stvorilo je mistični veo oko tržišta i robno-novčanih odnosa. Taj mistični veo samoupravljanje mora da razotkrije da bi se afirmisalo ono što je neophodnost, što je neminovnost i to za duži period vremena, a da se postepeno odbacuje ono što je bilo pokretačka snaga starih društvenih odnosa.

Jedan od pozitivnih pokazatelja ovih dvodnevnih razgovora jeste i insistiranje većine drugova na aktuelnosti *dijalektike*. Mislim da je tu napravljen krupniji doprinos za dalji rad. Jer, tačno je da je dijalektika bila zapostavljena, negirana, odbacivana, itd. A »socijalistički pseudoliberalizam« i oportunizam su takođe sastavni dio dijalektike, istorije uopšte, kao i naše sopstvene istorije. Toj stvarnosti treba takođe da pogledamo u oči. Jedna dublja naučna analiza otkrila bi uzroke i suštinu sprege između pojedinih tzv. marksističkih struja ili pojedinaca i buržoaskih idejnih i naučnih strujanja.

Mislim da je jedan od nedostataka u našem radu što ne vidimo dovoljno uzroke i karakter te povezanosti. To je onaj neophodan korak koji vodi punijem naučnom saznanju, bez koga nema uspješne idejne i političke borbe, a u borbi se opet stiču i nova naučna saznanja.

Dosta se govori o *maksističkom tradicionalizmu*. Tradicionalizam samo jednim dijelom ispoljava današnje i sutrašnje interese radničke klase. Ukoliko ideje ne izražavaju interese klase ili kako Marks u »Svetoj porodici«, kaže, »ukoliko su ideje različite od interesa«, — a to se tu i tamo dešava i u našem društvu, — »ideje su se uvijek brukale«. Istorijat naše bitke za razvoj samoupravnih odnosa od početka revolucije do danas svjedoči da su se neke ideje brukale. Nauka je pozvana takođe da pokaže otkuda i zbog čega su se te ideje brukale.

Okolnosti u kojima djeluje i bori se radnička klasa i komunisti stalno se mijenjaju. Marks nije mogao predvidjeti naše okolnosti, ali mi ih moramo saznati na osnovu Marksovih naučnih metoda.

Marks u pismu Kugelmanu ističe da se stvari moraju uzimati onakve kakve jesu, tj. interes revolucije mora se ostvarivati na način koji odgovara promijenjenim okolnostima. Mi smo u bici za razvoj samoupravljanja od početka revolucije do danas promijenili bitno mnoge okolnosti, ali da li je i naučna i politička svijest prodrila i shvatila suštinu i dubinu tih promjena. To je jedno od pitanja.

Mi smo se u pripremi Platforme time ponajviše pozabavili. Analizirali smo proteklih 20 godina, kako bismo vidjeli koje su to

promijenjene okolnosti danas kada pripremamo Deseti kongres i da ih uzmemo u obzir. Koliko smo uspjeli to je druga stvar. Namjera je bila da se sagleda suština i dubina tih promijenjenih okolnosti.

Za radničku klasu koja je srušila vlast buržoazije i temeljito promijenila okolnosti u kojima se nalazila uoči tog rušenja vlasti, bitno je da njena avangarda neprekidno *povezuje marksizam kao nauku, kao revolucionarnu ideologiju društva i društvenu praksu*. Ako i kada izostane takvo povezivanje (a mi često konstatujemo da je bilo perioda kada je to povezivanje izostajalo), moguće su različite interpretacije marksizma i kao pseudohumanizma i kao pseudoradikalizma i dogmatizma i ostalih sitnoburžoaskih doktrina. Naime, zaboravlja se činjenica da i poslije rušenja vlasti buržoazije duže vremena ostaju dva izvora društvene svijesti. I kod nas oni postoje. Istina, dominantan je onaj izvor koji je omogućio da revolucija pobijedi, koji je omogućio da se razvije bitka za samoupravne socijalističke društvene odnose, da se stalno ograničava i smanjuje onaj drugi izvor nesocijalističke, odnosno antisocijalističke svijesti.

U našim uslovima to se ogleda i u različitom ponašanju pojedinaca i grupa prema *samoupravljanju*, prema samoupravnim socijalističkim odnosima. Formalno, svi ih prihvatamo. Teško je danas naći u Jugoslaviji nekoga koji kaže da ne prihvata samoupravljanje. Ali, dio društvenih snaga u teoriji i praksi stvarno ih negira. On ih negira i unutar naučnih krugova, on ih negira u stvarnosti, u praksi i unutar političkih krugova. Otuda, kada se govori o odnosu politika — nauka, za mene je centralno pitanje bilo i ostalo — pošto znam da društvene nauke nijesu homogene, da postoji čitava skala društvenih nauka, a znam isto tako da politika nije homogena — da postoji sukob, ali između koje nauke i koje politike?

Prihvatili smo politiku koja je orijentisana na samoupravne društvene odnose. Ako su se dijelovi društvenih nauka sukobili sa tom politikom, mislim da će takva nauka izvući deblji, naučni i društveni, kraj. I treba da ga izvuče. Ako se nauka sukobila sa onom politikom koja želi restauraciju staljinizma ili buržoaskih odnosa, onda će takva nauka doprinijeti afirmaciji radničke klase, nauke i društva. Tako da se to pitanje uvijek konkretno postavlja. Čiji je to sukob, između koga se vodi borba? Kroz tu prizmu treba posmatrati razvoj odnosa i u našem društvu. Između ideologije, nauke, politike u borbi za samoupravljanje stvaraju se novi odnosi. Njih treba uočiti.

Ne treba zapostaviti činjenicu da su i u nas određene snage pokušavale da izjednače ideologiju i staljinizam. Nikad nijesmo dub-

lje analizirali kakve su posljedice tog izjednačavanja. Mislim da su ostali dublji tragovi i u politici i u nauci.

Odgovor na ova pitanja koja su postavljena zahtijeva dalji rad i to *zajednički rad* i političkih činilaca i drugova iz nauke i zaseban rad unutar pojedinih naučnih institucija. S druge strane, to zahtijeva »svirepo dosljedno bdijenje revolucije nad vlastitim nedosljednostima« (Marks). Mi se nalazimo u periodu naročito poslije Pisma i u pripremama Desetog kongresa kada je ta Marksova misao prisutnija više nego ikada. Jer, ukoliko bi izostalo to »dosljedno bdijenje« dolazilo bi do izražaja jalovo teoretisanje odvojeno od prakse, a stvarala bi se i takva praksa koja zapostavlja teoriju, ne stremljezi teoriji, koja ne osjeća za njom potrebu. To bi bila neka vrsta samoj sebi dovoljne prakse, u kojoj pragmatizam i stihijnost dolaze do punijeg izražaja. U takvim uslovima lakše bi se probijala ideologija građanskog društva.

Zar kod nas nije bilo dosta zagovornika teze da protiv birokratije i tehnokratije treba razvijati borbu za demokratiju, ali često za apstraktnu demokratiju. Umjesto borbe za razvoj konkretnih samoupravnih socijalističkih odnosa, neki su išli dalje i nudili pokrete od masovnih pokreta do tzv. samoupravnog pokreta. A kroz tezu o stvaranju samoupravnog pokreta krila se ideja o tobožnjoj vladavini autentične radničke klase i »intelektualnog proletarijata«. Postoji teza i o samostalnom djelovanju tzv. društvenih subjekata. To je, pored ostaloga, bio izraz bježanja od obaveze da se pronikne u suštinu samoupravnih odnosa i zadataka koji proizilaze iz borbe za te odnose.

Otuda i poplava deklarativnosti i deklarativnih izjava o samoupravnom socijalizmu i zapostavljanje konkretne borbe. Jedna od zabuna u nauci i u politici, koja je smišljeno izazivana, ogledala se u pokušajima dokazivanja postojanja *kontraklase*. Jedan broj političara i naučnika uložio je ogromne napore da stvori tu kontraklasu, da je formira, da je izmisli.

Mi imamo i dan-danas koprcanja u tom pogledu, u pogledu traženja te kontraklase. U sklopu toga treba napomenuti da smo na vrijeme odbacili Staljinovu tezu o zaoštavanju klasne borbe u socijalizmu. Neki pokušavaju tu i tamo da je vrate da bi ispali radikalniji. Međutim, takvi ne shvataju suštinu stvari. Tobože prihvatajući Marksa, Engelsa i Lenjina koji su govorili o zaoštavanju klasne borbe u kapitalističkom društvu, i to su sa pravom govorili, jer su govorili o društvu koje je istorijski osuđeno da siđe sa istorijske pozornice, Staljin je mehanički tu teoriju prenio na socijalističko društvo koje se penje na istorijsku pozornicu. I odbacivanje

te teze razotkrilo nam je nove dimenzije i teškoće u bitki za razvoj novih samoupravnih odnosa, razotkrilo nam je nove zadatke, ali i nove uslove u kojima se ta bitka vodi. Međutim, i kod nas kad raspravljamo o samoupravljanju (to je i ovdje u toku ova dva dana ponegdje došlo do izražaja), često i u političkim istupanjima, pa i u našim dokumentima, tvrdimo, odnosno vremenski vezujemo samoupravljanje za 1950. godinu ili za prve radničke savjete. Ja mislim da je to krupna metodološka greška. Kod nas je *korijen samoupravljanja u revoluciji*, u 1941. godini.

Ako pogledamo sve ono što se zbivalo u revoluciji sa suštinom narodnih odbora, sa karakterom oružanih snaga, sa tretiranjem nacionalnog pitanja i niz drugih momenata morali bismo doći do zaključka da bez onih mnogobrojnih i raznovrsnih samoupravnih oblika, koji su nikli u revoluciji, ne bi bilo niti 1948, ni 1950. godine. Možemo da govorimo o *kontinuitetu* i izvjesnim zastojima u revolucionarnoj borbi, o kolebanjima revolucije, ali ako tražimo kontinuitet onda se ne može samoupravljanje vremenski ograničiti i tvrditi da je niklo 1950. godine.

Pred nama se postavljao, radeći na Platformi, centralni zadatak kako unaprijediti društvene odnose i uslove u kojima će doći do novog *dinamizma razvoja samoupravnih odnosa*. Koji su tu zadaci svjesnih socijalističkih snaga, Saveza komunista u prvom redu, u borbi za stvaranje tih odnosa i tih uslova. To je, u stvari, centralni zahtjev i zadatak koji smo postavili prilikom izrade Platforme. A u centru tog zahtjeva opet se postavlja zadatak daljeg podruštvljavanja društvene svojine.

Na tom zahtjevu se u Platformi detaljnije razrađuju i principi i konkretni zadaci. Centralno pitanje je *proširena reprodukcija*. U stvari, dugo se u Savezu komunista osjećalo kolebanje da li da se bavi problemom dohotka. Sada se jasnije postavlja problem udruživanja rada i dohotka, ulaganja svoga dohotka zajedno sa drugim organizacijama udruženog rada, sa bankama, pri čemu se podrazumijeva drukčiji karakter banaka. Više je istaknuta potreba društvenih planova i zajedničke ekonomske politike. Zahtijeva se neposredna politička i ekonomska kontrola radnika nad sredstvima, odnosno investicijama. Integracije moraju postati briga samih radnika, a ne samo vrhova preduzeća. Napravljeni su novi, značajni koraci u daljem prenošenju državnog kapitala na osnovne organizacije udruženog rada, pri čemu republike, pokrajine i komune moraju u tom poslu biti aktivnije i dosljednije. Potrebno je sagledati i kolebanja koja se pojavljuju u sprovođenju konkretnih zadataka.

Nije rijedak slučaj da se kod sprovođenja ustavnih odredaba umjesto organizacije udruženog rada još uvijek nudi, ne toliko u teoriji koliko u praksi — staro preduzeće.

U analizama dosadašnjeg razvoja ekonomike i privrednog sistema Jugoslavije obilato smo koristili rezultate rada konzorcijuma ekonomskih instituta. Moram istaći činjenicu da je taj rad, koji je završen negdje prošle jeseni, ogromno doprinio da bolje sagledamo mnoga aktuelna pitanja. Mislim da je to krupan doprinos naučnih radnika koji je došao do izražaja u radu na tom dijelu dokumenta. Međutim, očigledno je da treba ići korak dalje, od konstatacija o nedostacima proteklog perioda preći na konkretne zadatke, utvrditi šta i kako raditi u narednom periodu.

Jer, od toga kako će se razvijati samoupravni socijalistički odnosi zavisi ne samo politička i ekonomska stabilizacija društva, već i dalji porast akcione sposobnosti Saveza komunista. Radi se, u stvari, o *novom kvalitetu borbe za mijenjanje društvenih odnosa*. U suštini vodi se bitka oko društvenih odnosa. To je centralno pitanje. Tako da i nacionalističke pojave, oportunistam, liberalizam, sve ono o čemu govorimo, jeste, pored ostalog, pokušaj skrivanja suštine borbe, pokušaj antisamoupravnih snaga da oslabe bitku za razvoj samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa. Nacionalizam je pokušao da sakrije suštinu te bitke tvrdnjom da je to sukob između nacija, a da se ne radi o društvenim odnosima.

Pri tome treba shvatiti uzroke dojučerašnjih pojava koje su smetale da se sagleda suština stvari. Tu spada i *strah od akcije*. Strah od akcije i u politici i na idejnom poprištu i u nauci. Kad kažem u nauci, mislim na izbjegavanje naučnika marksista da uđu u određene aktuelne probleme, mislim na ono o čemu je Marks govorio, ističući da društvene nauke moraju da budu drske, jer bez određene naučne drskosti i otvorenog sukoba sa protivnicima nema društvenih nauka.

U sredinama u kojima je izbjegavanje akcije bilo više izraženo stvaralo se i pogodnije tle za lažni radikalizam, odnosno tle za sijanje opšteg nepovjerenja i sumnjičenja. To se dešava i u naučnim i u političkim sredinama. Kolebljiva politika i stidljiva kompromiserska nauka zapostavljaju činjenicu da socijalizam koji se stvara u prelaznom periodu sadrži crte ili svojstva i kapitalizma i komunizma, da djeluju u periodu borbe između kapitalističkih odnosa koji umiru i komunističkog društva koje se tek rađa. Kapitalizam je u nas pobijeđen, ali nije uništen. To mnogi ne vide, ili ne priznaju, dok drugi žele da pomire one snage koje su u stalnom sukobu. Iz toga na

idejnom planu niču *razne struje*, a u svakodnevnom životu borba se ispoljava u raznim oblicima.

Uzmimo sopstvenu praksu sa raznim špekulacijama i zloupotrebama društvene svojine, koje u stvari potvrđuju ono o čemu sam malo prije govorio, da to još nije u punom smislu riječi društvena svojina. Inače se ne bi mogle vršiti takve špekulacije. Štampa je veću pažnju posvetila GG preduzećima. Nimalo ne potcjenjujem njihove zloupotrebe, ali smatram da je društveno daleko opasnije GG-ponašanje prema društvenoj svojini. To nam potvrđuje da su potrebni novi naponi da se društvena svojina više podruštvljuje, odnosno da radnik u udruženom radu preko osnovnih organizacija udruženog rada bude glavni činilac koji će odlučivati o rezultatima svoga rada i o višku rada.

Želio bih, uzgred, da kažem samo nekoliko riječi o temi koju smo donekle zaobišli i u Platformi, a zaobilazimo je ova dva dana u referatima i diskusijama. To je pitanje *samoupravljanja i povezanosti radničke klase i seljaštva*. Još uvijek seljaštvo i probleme sela tretiramo donekle na klasičan način. Zapostavljamo činjenicu da se i na selu stvorila kvalitetno nova situacija. Samoupravljanje temeljito mijenja ne samo položaj radnika, već i seljaka. U bici za razvijenije samoupravljanje seljak je u punom smislu riječi prvi put u svojoj dugoj istoriji počeo da radi za sebe. Seljaka su dugo ugnjetavale razne vrste špekulanata i njihove države. On je vjekovima gomilao mržnju protiv tih ugnjetača i eksploatatora. Seljak je lo-gično morao da traži savez sa radništvom. I on je našao taj savez u našoj revoluciji 1941. godine, masovno se uključujući u narodno-oslobodilačku borbu i revoluciju.

U periodu mira, u uslovima robne privrede, slobodnog tržišta, većina seljaka prihvata borbu za socijalizam. Prihvata je masovnim prelaskom u fabrike i gradove. Ali, jedan dio se orijentiše na trgovinu i špekulaciju, kao što se i jedan dio gradskog stanovništva orijentiše na trgovinu i špekulaciju. U nauci i politici ne smijemo prenebregnuti činjenicu da se u Jugoslaviji, u uslovima bitke za razvoj samoupravljanja desila najbrža, najintenzivnija i društveno najbezbolnija promjena strukture stanovništva. U drugim zemljama smanjivanje agrarnog stanovništva, iako je išlo daleko sporije, izazivalo je dublje i teže potrebe. Mi nijesmo dovoljno dali naučni odgovor zbog čega je to u nas išlo bezbolnije i demokratskije. U samoupravljanju ne iščezava klasna borba, ali mijenja oblike u kojima se ispoljava. Proletarijat postaje vladajuća klasa. On počinje bitno da utiče na razne međuslojeve koji su se u svom kolebanju

ranije više i češće okretale buržoaziji. Sada se okreću više radničkoj klasi, iako i dalje ispoljavaju kolebanja.

Razbijeni eksploatatori izgubili su svoju ekonomsku moć. Najvećim dijelom i uticaj u društvu. Ali, sačuvali su dio međunarodnih oslonaca u krugovima sličnim njihovim i to u pojedinim zemljama. Sačuvali su prilično razgranate društvene veze. Stvorili su i nove veze unutar organa samoupravljanja i unutar nove vlasti. Oni koji u klasnoj borbi trpe poraze jednim dijelom se pasiviziraju, demorališu, a dijelom se ostrve i ulaze u borbu sa velikom aktivnošću. To pasiviziranje, odnosno demoralizacija dešava se i na naučnom i na političkom planu. Ostrvljavanje se takođe ispoljava i na naučnom i na političkom planu.

Samoupravljanje je još više zaoštrilo pitanje borbe za razvoj *socijalističke demokratije*. Ali, na osnovama jačanja društvene svojine, a ne privatne ili državne svojine. Samoupravljanje ne samo što podstiče razvoj društvene svojine već otvara čitavo bogatstvo veza između radnika u udruženom radu i društva. Ono temeljito lomi klasični individualizam, klasično uvlačenje u svoju ljušturu. Ono, takođe, temeljito lomi i klasični ekonomizam. To je nastavak kraha buržoaskog morala koji je već davno počeo da se raspada i početak masovnijeg rađanja *socijalističkih moralnih vrednosti*.

Razvoj kapitalizma označio je stalnu reprodukciju izvlašćivanja. Ova eksproprijacija koja se vrši u kapitalističkom društvu, kako je govorio Marks, »vrši se igrom unutrašnjih zakona same kapitalističke proizvodnje«. Jačanje udruženog rada i društvene svojine moralo bi da se vrši drugačijom igrom unutrašnjih zakona koju karakteriše samoupravna socijalistička proizvodnja. Razvoj kapitalizma označio je negaciju kapitalističke privatne svojine, ali ta negacija se ne odvija ravnomjerno, niti ona uspostavlja radnikovu privatnu svojinu.

Kod nas je vlast radničke klase izvršila eksproprijaciju eksproprijatora, pretvarajući kapitalistička sredstva za proizvodnju u početku u vlasništvo svoje radničke države. Međutim, u novim odnosima i uslovima koji se još nijesu čvrsto ukorijenili igra unutrašnjih zakona je takođe često protivrečna. I o toj vrsti protivrečnosti igre unutrašnjih zakona razvoja samoupravnog socijalističkog društva moramo da vodimo računa i u politici i u nauci. Ponekad ta igra ispoljava tendencije vraćanja na porušene oblike vladanja sredstvima za proizvodnju. Ponekad se manifestuje u izvitoperenom obliku. A borba za samoupravljanje u praksi je postavila na dnevni red ključna, ali posljednja pitanja kapitalizma. I to je jedan od bitnih zadataka koje nauka i politika treba zajedno da sagledaju. Borba za samo-

upravljanje na idejenom planu postavlja pitanje raskida sa propovjednicima oportunitizma, sitnoburžoaskog anarhizma, jasno ističući da ne mogu biti podjednako tretirani u Savezu komunista borci za samoupravljanje i zaštitnici antisamoupravne ideologije i prakse.

U radu na Platformi takođe smo se sukobili sa mnoštvom kvalitetno novih problema sa područja *naše i svjetske ekonomike*. U diskusijama ponovo se potvrdila istina koju je Marks uočio kada je pisao da »kod analize ekonomskih oblika ne može se koristiti mikroskop niti hemijske reaktive. I jedno i drugo treba da zamijeni snaga apstrakcije«. Međutim, moram priznati da je kod nas snaga *apstrakcije* dosta ograničena. Mislim da se u naučnim radovima koji tretiraju ove probleme, savremene ekonomske probleme, u stvari, radi o zahtjevu da se dogovorimo o nekoliko osnovnih postulata politekonomije samoupravnog socijalističkog društva, koje mora poživati na nekoliko temelja iz kojih će se izvoditi dalje akcije.

Sa tih poziciji Marks je tretirao i diferencijalne simbole ističući da je diferencijal operativni simbol. Kao operativni simbol on nije neka veličina koja posjeduje naročita svojstva, već simbol određene operacije. Takav simbol — kaže Marks — ima pravo na život. Kada raspravljamo o ekonomskim problemima, mi takođe moramo uočiti ona kretanja koja imaju pravo na život, a suzbiti druga koja koče životni dinamizam novih društvenih odnosa.

Želio bih da se osvrnem na jedan termin koji se često upotrebljava, koji je prisutan u političkom i u naučnom radu. Riječ je o terminu — *globalno društvo*. Onako kako se često upotrebljava čini mi se da taj termin barata više ljudskom prirodom i čovjekom uopšte, a manje konkretnim čovjekom u konkretnim društvenim odnosima sa klasama i klasnom borbom. U takvom prilazu gubi se interesovanje za klase, pa čak i za ljudsku prirodu vlasnika kapitala. Gubi se interesovanje za odnose u proizvodnji kao osnovne odnose koji određuju sve ostale odnose. Takav prilaz nije voljan, odnosno nije sposoban, da se spusti do odnosa u proizvodnji, a barata pretežno idejama i na njima se zaustavlja. Proizilazi da društveni odnosi stoje mimo ljudi, pri čemu se zapostavlja zavisnost tokova razvoja ideja od tokova razvoja odnosa u proizvodnji.

Teorija globalnog društva zanemaruje naučna saznanja o društvu kao živom organizmu koji se stalno mijenja i koji je u neprekidnim promjenama. Ta teorija zaustavlja društveno kretanje, vrši uzdužni presjek zaustavljenog kretanja savremenog sadašnjeg društva bilo našeg bilo svjetskog itd., i pokušava da ga analizira u tom zaustavljenom kretanju.

Međutim, dinamizam društva, odnosno posmatranje društva, ne može se vršiti u zaustavljenom hodu. Mora se sagledati šta je bilo juče i zaviriti u sutrašnji dan koliko se može. Istina lakše je hodati po prošlosti, a oni koji zaviruju u budućnost često oprlje prste. Takav metod omogućava i olakšava bezbroj proizvoljnih kombinacija. Jedna od tih kombinacija tretira i razvoj samoupravnog socijalizma, pretežno s gledišta dosadašnjeg razvoja kapitalističkog društva. Pri tome se zapostavlja činjenica da je Marks negirao baš onu ideju koja je tvrdila da su zakoni ekonomskog života jednaki i za prošlost i za sadašnjost.